

شایستگی حرفه‌ای

گفت‌وگو با طیبه شرزه‌ای، پژوهنده برتر کشور

اعظم لاریجانی

طیبه شرزه‌ای کارشناس ارشد مدیریت آموزشی است و ۳۸ سال سابقه کار اداری و آموزشی و بیش از ۲۰ سال فعالیت پژوهشی دارد. او که در سال ۹۴ بازنشسته شده‌است، سابقه مدیریت پیش‌دانشگاهی، مأموریت در مدرسه‌های خارج از کشور، مدیریت پژوهش‌سرای معلم شیراز و تدریس در دانشگاه فرهنگیان شیراز را در کارنامه خود دارد. وی که مقام معلم پژوهنده برتر کشوری را در سال ۸۵ به خود اختصاص داده، مجری، مشاور و مدرس اقدام‌پژوهی و درس‌پژوهی است. شرزه‌ای در گفت‌وگویی با دفتر مجله رشد معلم، از تجربه‌های خود گفت و به سؤالات ما پاسخ داد.

توانمندی‌های لازم در شناخت، بررسی و تحلیل شرایط آموزش نیاز دارند تا بتوانند فرایندهای یاددهی یادگیری را با استناد به یافته‌های علمی در محیط کلاس بهبود دهند. از این‌رو لازم است ضمن بهره‌گیری از یافته‌های علمی پژوهشگران، خود نیز به‌عنوان پژوهشگر در تولید دانش و بازاندیشی شیوه‌های آموزش تلاش کنند.

معلم ملاک سنجش در درس‌پژوهی چیست؟
درس‌پژوهی شیوه‌ای مشارکتی در پژوهش است که اعتبار یافته‌های آن به واکنش دیگر معلمان، همکاران و دانش‌آموزان بستگی دارد. بنابراین، می‌توان از دریافت بازخوردها، اصلاح روش‌ها و دستاوردهای حاصل از آن به‌عنوان ملاکی برای سنجش بهره‌گرفت.

معلم تکیه بر درس‌پژوهی به معلمان چه کمکی می‌کند و چگونه آموزش را بهبود می‌بخشد؟
درس‌پژوهی می‌تواند به شناخت معلم از توانایی‌ها و نکات قابل بهبود خود منجر شود و روشی است برای فراهم کردن بستر مناسب برای تحول در نگرش، دانش و مهارت او. به این ترتیب که مهارت‌های ارتباطی را در مجریان افزایش و هنر شنیدن، گفت‌وگو و نقدپذیری را پرورش می‌دهد. طراحی مطلوب فرایند یادگیری، تلفیق مفاهیم آموزشی با مهارت‌های زندگی و حفظ ارتباط عمودی و افقی درس‌ها در درس‌پژوهی محقق می‌شود.

معلم آموزش و پژوهش چگونه مکمل یکدیگرند؟
معلمان برای انجام مطلوب مسئولیت‌های خود به کسب

معلم تجربه خود را در آموزش و اجرای درس‌پژوهی بیان کنید.

درس‌پژوهی در خوداندیشی، بازاندیشی و تلاش برای بهسازی و اصلاح شرایط خلاصه می‌شود. در این فرایند با نگاهی به جلو برنامه‌ریزی و عملکرد گذشته را نیز نقد می‌کنیم. بهره‌مندی از چرخه مستمر طراحی، اجرا، بازنگری و سپس اقدام اصلاحی، بهترین روش برای دستیابی به بهره‌وری است. این امر نه تنها در تدریس، که در تمامی فعالیت‌های زندگی قابل تعمیم است. بر این اساس، درس‌پژوهی برای من فقط پژوهش نیست، بلکه روش زندگی برای دستیابی به تعالی است.

معلم به نظر شما هدف درس‌پژوهی چیست؟

دامنه اهداف درس‌پژوهی بسیار وسیع است. به چند نمونه از آن‌ها اشاره می‌کنم:
- پر بار کردن فرایند آموزش و یادگیری؛
- هم‌فکری و همکاری کارکنان در بهره‌گیری از روش‌های علمی و نظریه‌های یادگیری؛
- دانش‌افزایی و بهبود پیوسته توانایی‌های آموزشی معلمان و پرورش اندیشه‌ورزی دانش‌آموزان؛
- تغییر نقش معلمان از آموزشگر به یادگیرندگان پویا؛
- دگرگونی جایگاه مدرسه از مکانی آموزشی به موقعیتی برای پژوهش

مقدمه درباره کتابتان که درباره درس پژوهی است هم توضیح می‌دهید؟

من کتاب «دست‌افزار درس پژوهان» را با همکاری استاد محمد بیضایی نژاد در سال ۹۴ تألیف کردم. این کتاب دست‌افزاری برای گروه‌های درس پژوهی است که مراحل اجرای درس پژوهی و چگونگی تدوین گزارش را از آغاز تا پایان به صورت گام‌به‌گام شرح داده است.

رهنمودها و چارچوب‌هایی تجویزی در کتاب آمده‌اند که حاصل نزدیک به یک دهه تجربه نویسندگان در زمینه اجرا، تدریس و راهنمایی درس پژوهان هستند.

مقدمه مهم‌ترین مشکلی که در این فرایند با آن روبه‌رو شده‌اید چه بود؟

تغییر فرهنگ و نگرش‌های نهادینه‌شده در بین معلمان و همکاران آموزشی به راحتی ممکن نیست. برخی کلاس درس را حریم خصوصی خود می‌پنداشتند و برخی هم خود را فعال مایشا می‌دانند. و هر دوی این برخوردها با جریان درس پژوهی منافات دارند. نبود

اعتماد و امنیت در زمینه اشتراک‌گذاری دانش و مهارت، مانع خودابرازی و بیان اشکالات تدریس می‌شد. به علاوه، رودربایستی‌ها و تشریفات اداری نیز مجال ارائه نقد را به مجریان نمی‌داد. بدون حمایت‌های بیرونی و حضور متخصصان، فرایند اجرای روش‌های اصلاحی و خلاق، به خصوص در گروه‌های کم‌تجربه، کند بود. از طرف دیگر، شتاب در انتخاب موضوع مناسب، نبود معلمان هم‌پایه برای اجرای موضوع، بی‌توجهی به نقش‌ها و سهم همه اعضای تیم در فرایند اجرا، به‌ویژه نقش مشاهده‌گر، اجرای کلیشه‌ای و وظیفه‌ای، از دیگر مشکلات درس پژوهی بوده و هست.

مقدمه از ابی‌دها و نیابدهای معلمان در این فرایند بگویید؟

درس پژوهی باید با بررسی نیازها و کسب اطلاعات از عملکرد مدرسه، دانش‌آموزان و معلمان آغاز شود و از اجرای آن در درس‌ها و موضوعات غیرضروری پرهیز شود. نباید موضوعات تکراری و بی‌نتیجه انتخاب و درس پژوهی‌های کلیشه‌ای اجرا کنند. قبل از اجرا باید مطالعه کتاب‌ها،

مقاله‌ها و گزارش‌های درس پژوهی و همچنین اصول کار تیمی را جزو برنامه قرار دهند و در طراحی، اجرا و ارزیابی نتایج نباید شتاب کنند.

– برای کسب تجربه باید در تیم‌های درس پژوهی مدرسه‌های دیگر شرکت کنند.

– مشارکت در درس پژوهی کاری فرمایشی نیست، بلکه ضرورت تام دارد. بر این اساس کار باید میان اعضا تیم تقسیم شود.

– بالاخره، اعتبار یافته‌های درس پژوهی به انتشار یافته‌ها و تهیه گزارش جامع برای همکاران هم‌پایه منوط است.

مقدمه به نظر شما چرا دست‌اندرکاران آموزشی باید به تحقیق بپردازند؟

از آنجا که درس پژوهی نوعی رویکرد توسعه حرفه‌ای با پژوهش مشارکتی برای بهسازی مستمر فرایند یادگیری است، به مطالعات، بررسی‌ها و اجرای فرایندهای دقیق علمی و عملیاتی نیاز دارد. در مدرسه‌های پژوهنده، هیچ عنصری اعم از معلم، دانش‌آموز، مدیر و سایر کارکنان، بی‌نیاز از یادگیری و پژوهش نیستند.

مقدمه سخن آخر؟

در شرایط فعلی شیوع کرونا، بستر اجرای درس پژوهی بیش از پیش مهیاست. فرصت مشاهده هزاران کلاس درس و کسب تجربه ملی و حتی جهانی و بهره‌مندی از نمایش گسترده کلاس‌های درس پایه‌های پایین و بالاتر، بستر مناسبی را برای دستیابی به «سازمان یادگیرنده» فراهم ساخته‌است. از دیگر سو، زمینه تعامل معلم با معلمان دیگر و نیز با اولیا بسیار وسعت یافته‌است و خانواده‌ها در جایگاه مدیران یادگیری، در کنار معلمان نقش‌آفرینی می‌کنند. به این ترتیب، زمینه‌ای مناسب برای تعامل و گفت‌وگوهای سازنده تربیتی شکل گرفته‌است. بر این اساس، با وجود شرایط ملال‌آور فعلی، ایمان دارم به‌زودی شاهد تحولی عظیم در عرصه تعلیم و تربیت خواهیم بود.

